

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

06

2023р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ

рівень вищої освіти	доктор філософії
галузь знань (шифр і назва)	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
спеціальність (шифр і назва)	<u>052 Політологія</u>
освітня програма (шифр і назва)	<u>Політологія</u>
вид дисципліни (обов'язкова/за вибором)	<u>за вибором</u>
факультет	<u>філософський</u>

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету (Протокол № 6 від 16 червня 2023 року)

Програма навчальної дисципліни «Теорія та методи сучасної політології» для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні (доктор філософії / Doctor Philosophy (Ph.D))

Розробники програми: **Шаповаленко Марина Володимирівна** – доктор політичних наук, професор кафедри політології філософського факультету, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 11 від 15 червня 2023 року
Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Політологія» зі спеціальності 052 «Політологія»

Гарант освітньо-наукової програми

Віктор РУБАНОВ

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Теорія та методи сучасної політології» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки аспірантів (доктор філософії), спеціальності 052 «Політологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: основні засади сучасних політологічних наук та методи проведення досліджень політичних процесів та систем, політичних режимів та геополітики.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладення навчальної дисципліни є: засади та механізмів політичної легітимації політичної влади та політичних режимів, динаміки глобального розвитку тощо.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: представлення окремого проблемного напрямку політичних наук – політична легітимація влади, визначення засад політичної легітимації та її механізмів; уточнення особливостей політичної легітимації в умовах перехідних політичних режимів та в умовах глобалізації.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3-й	
Лекції	
10 год.	
Практичні, семінарські заняття	
8 год.	
Лабораторні заняття	
Не передбачені	Не передбачені
Самостійна робота	
72	72
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання

Мета вивчення курсу: опанувати питання, пов'язані з політичними процесами та політичними відносинами в Україні, систематизувати досвід забезпечення трансформаційних процесів, особливості розвитку перехідної державності в Україні; допомогти аспірантам кваліфіковано аналізувати питання політики у сучасній Україні.

Завдання курсу: вивчення концептуальних основ та конституційних засад, які лежать в основі політичних процесів та політичних відносин в Україні з метою застосування їх в практичній діяльності.

Згідно з вимогами освітньої програми аспіранти повинні:

знати :

- основні наукові підходи до визначення сутності політичного процесу;
- основні категорії вивчення політичного процесу;
- сучасні тенденції розвитку політичного процесу;
- сутність політичних процесів модернізації та демократизації суспільства;
- роль провідних суб'єктів політичного процесу;

- сутність та етапи технології прийняття політичних рішень;
- критерії раціональності та ефективності політичних рішень;
- умови впровадження політичних рішень
- особливості прийняття політичних рішень в умовах сучасної демократичної влади.

вміти :

- володіти комплексними підходами до вивчення політичного процесу;
- набувати досвіту політичних дій, демократичної поведінки;
- розвивати конструктивно-критичне мислення, комунікативні навички, ініціативу, самостійність у прийнятті політичних рішень;
- аналізувати політичні процеси, що відбуваються в політичній системі України та інших країн;
- формулювати пропозиції, які дозволяють більш ефективно здійснювати політичні прогнозування

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Теоретико-методологічні засади дослідження політичних процесів та політичних відносин

Тема 1. Політичні процеси та політичні відносини як базові виміри політичного життя суспільства.

Складові політичного життя суспільства. Характеристики політичних процесів. Політичний процес. Основні теоретичні інтерпретації. Структура та основні актори Політичні відносини з точки зору концепції мереж. Теорія „політичного” у концепції К. Шмітта. Інституціональний підхід як методологія сучасної політичної науки

Тема 2. Сутність та типологія політичних систем.

Концепція конвергенції політичних систем. Типи політичних систем. Особливості функціонування політичних систем в умовах міжнародної нестабільності. Політична система як відкрита система. Методологічні особливості концепції політичної системи Д.Істона.

Тема 3. Методологія дослідження політичного процесу.

Теорії виборчих систем у нових демократіях. Біхевіористський контекст політичних досліджень А. Бентлі «Локальні політичні дослідження», регіональні дослідження політичних процесів. Контекстуальний аналіз політичного процесу. Неінституціональний підхід. Структурно-функціональний аналіз як варіант методології політичних процесів: загальна характеристика

Тема 4. Синергетичний підхід до аналізу політичних явищ.

Синергетика як наука про відкриті системи. Ефективність застосування синергетики політичних систем і політичних процесів. Точки біфуркації розвитку (революції, вибори) політичних систем та їх наслідки. Типи флуктуацій.

Тема 5. Теорія політичного розвитку.

Концепції політичної модернізації та постмодерн. Концепція незахідного політичного процесу Л. Пая. Інституціональні концепції політичної легітимації модернізації. Концепції пост глобалізації та пост неолібералізму.

Тема 6. Процес політичної модернізації суспільства.

Типи політичної модернізації. Основні актори модернізації. Постколоніальна модернізація. Геополітичні чинники модернізації незахідних суспільств..

Тема 7. Політична демократизація суспільства.

Теорії елітарної демократії. Теорії демократизації Основні актори політичної демократизації. Процесуальні чинники демократизації. Контекстуальність демократизації суспільств. Консолідація демократії як процес і як результат. Постдемократія.

Тема 8. Політичні рішення: сутність та функції.

Концепція політичних рішень. Процес прийняття рішення. Легітимація прийнятих рішень та їх наслідків. Неприйняття політичного рішення як рішення. Амбівалентність функцій політичних рішень. Біхевіористський контекст політичних рішень.

3 Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь -го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Теоретико-методологічні засади дослідження політичних процесів та політичних відносин												
Тема 1. Політичні процеси та політичні відносини як базові виміри політичного життя суспільства	12	2	1			9						
Тема 2. Сутність та типологія політичних систем.	11	1	1			9						
Тема 3. Методологія дослідження політичного процесу.	11	1	1			9						
Тема 4. Синергетичний підхід до аналізу політичних явищ.	11	1	1			9						
Тема 5. Теорія політичного розвитку.	11	1	1			9						
Тема 6. Процес політичної модернізації суспільства.	11	1	1			9						
Тема 7. Політична демократизація суспільства.	12	2	1			9						
Тема 8. Політичні рішення: сутність та функції.	11	1	1			9						
Разом	90	10	8			72						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Політичні процеси та політичні відносини як базові виміри політичного життя суспільства	1
2	Методологія дослідження політичного процесу.	1
3	Синергетичний підхід до аналізу політичних явищ	1
4	Теорія політичного розвитку	1
5	Процес політичної модернізації суспільства.	1
6	Процеси конституційного дизайну в демократичних країнах	1
7	Трансформаційні політичні процеси в Україні	1
8	Трансформація політичної влади та специфіка її поділу в Україні	1
	Усього	8

5. Самостійна робота

№ з/п	Вид, зміст самостійної роботи	Кількість годин
		денна

1	Ознайомитися з літературно-джерельною базою дослідження політичного процесу.	9
2	Визначитись з методологією дослідження політичного процесу	9
3	Дослідити синергетичний підхід до аналізу політичних явищ	9
4	Детально розглянути теорію політичного розвитку.	9
5	Розглянути процес політичної модернізації суспільства	9
6	Визначити основні етапи та зміст політичної демократизації суспільства.	9
7	Розглянути трансформаційні політичні процеси в Україні	9
8	З'ясувати, що таке політичні партії як провідної інститут політичного процесу.	9
	Усього	72

5. Самостійна робота

6. Індивідуальні завдання

ЗАВДАННЯ 1

Охарактеризуйте основні наукові підходи до дослідження політичного процесу. Порівняйте висновки різноманітних шкіл політичної науки до цієї проблематики.

ЗАВДАННЯ 2.

Проаналізуйте теорію політичного поля П. Бурдьє. Визначте сутність дуальності соціальної структури, поняття суспільно-політичних практик

ЗАВДАННЯ 3.

Розкрийте специфіку складно організованих систем. Визначте поняття структурної самоорганізації політичної системи суспільства, її відкритості та не лінійності.

ЗАВДАННЯ 4.

Здійсніть порівняльну характеристику традиційних та сучасних суспільств за Т.Парсонсом

ЗАВДАННЯ 5.

Визначте специфіку модернізаційних перетворень політичної системи України.

ЗАВДАННЯ 6.

Охарактеризуйте основні етапи демократичного транзиту, його особливості на пострадянському просторі

ЗАВДАННЯ 7.

Проаналізуйте основні моделі прийняття урядових рішень.

ЗАВДАННЯ 8.

Здійсніть порівняльну характеристику прийняття рішень у різних галузях політичного життя.

ЗАВДАННЯ 9.

Визначте основні чинники потрапляння проблеми до політичного порядку денного.

ЗАВДАННЯ 10.

Проаналізуйте основні стилі та методи прийняття політичних рішень.

ЗАВДАННЯ 11.

Розкрийте механізм політичного розвитку з використанням понять тезаурусу, соціального детектора та селектора.

ЗАВДАННЯ 12.

Розкрийте сутність класичних моделей модернізації за С.Хантінгтоном.

ЗАВДАННЯ 13.

Розкрийте специфіку протікання процесів демократизації в українському суспільстві.

ЗАВДАННЯ 14.

Проаналізуйте специфіку створення та функціонування політичних партій в Україні.

ЗАВДАННЯ 15.

Сформулюйте основні положення теорії функціонального взаємопроникнення держави та громадянського суспільства Ю.Хабермаса.

ЗАВДАННЯ 16.

Охарактеризуйте, в чому полягають криза легітимності політичної влади та сформулюйте основні чинники її подолання.

ЗАВДАННЯ 17.

Охарактеризуйте суб'єкти політичного процесу у сучасній Україні: політичні партії, рухи, групи тиску та групи інтересів

ЗАВДАННЯ 18.

Розробіть методичні рекомендації з шляхів удосконалення молодіжної політики у сучасній Україні

ЗАВДАННЯ 19.

Розробіть методичні рекомендації з шляхів удосконалення соціальної політики у сучасній Україні

ЗАВДАННЯ 20.

Розробіть методичні рекомендації з шляхів удосконалення економічної політики у сучасній Україні

7. Методи контролю

Для визначення успішності навчання використовуються контрольні заходи. Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретного завдання. Одним із видів підсумкового контролю є планова контрольна робота, яку студенти готують самостійно та надають на кафедру у чітко визначений термін.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни (семестровий контроль).

Основними критеріями оцінювання поточної успішності студентів є участь у семінарах, робота над рефератом, самостійна робота над вивченням основних джерел контрольна робота. Передбачена форма підсумкового контролю – залік - визначається робочим планом. 1 контрольна робота.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Індиві д. зав- дання	Ра- зом	Екзам ен	Сума
Розділ 1											
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
4	4	4	4	4	4	3	3	10	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за чотирирівневою шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Аспірант допускається до екзамену, якщо він набрав протягом семестру 60 балів та презентував аналітичну доповідь за обраною темою

Критерії оцінювання

1. Оцінка «90-100» (відмінно) ставиться в тому разі, коли:

а) відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується у просторі та часі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, визначає

закономірності визначення легітимації в умовах постдемократії та глобалізації ;

б) аспірант має навички користування документами, картами, схемами, довідниками; статистичний матеріал може втілити в схемах, діаграмах, графіках, вмє скласти порівняльні таблиці;

в) відповідь дає грамотною українською літературною мовою, без русизмів, допускаючи при цьому 1-2 незначні помилки з фактичного матеріалу та 2-3 помилки мовно-стилістичного характеру.

2. Оцінка «75-89» (добре) ставиться в тому разі, коли:

а) відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу, вмє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, орієнтується у просторі і часі, допускаючи при цьому 1-2 помилки, аналізує причинно-наслідкові зв'язки, визначає основні закономірності та категорії політики, у деяких випадках нечітко формулюючи їх;

б) аспірант має навички користування документами, картами та іншими наочними посібниками, складає графіки, схеми, діаграми, таблиці, допускаючи при цьому незначні помилки;

в) відповідь дає в цілому грамотною українською літературною мовою, але допускає русизми, стилістичні, орфографічні та пунктуаційні помилки (не більше 5-6).

3. Оцінка «60-74» (задовільно) ставиться в тому разі, коли:

а) аспірант володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно й логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не досить впевнено орієнтується у просторі і часі, не завжди вмє інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу політичного розвитку держав, нечітко, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки;

б) слабо орієнтується у хронології, допускає помилки при складанні таблиць, графіків, схем, діаграм;

в) при викладі українською мовою допускає помилки, русизми, що свідчить про недостатню його мовну культуру.

4. Оцінка «незадовільно» ставиться в тому разі, коли:

а) виявлено незнання більшої частини фактичного матеріалу, не орієнтується у просторі і часі, не вмє визначити причинно-наслідкові зв'язки;

б) аспірант не орієнтується в хронології, не може побудувати графік, схему, діаграму;

в) відповідь безграмотна з точки зору української мови;

г) аспірант відмовляється відповідати на поставлені питання

9. Рекомендована література

Основна література

- Арндт Х. Джерела тоталітаризму; пер. з англ. В. Верлока, Д. Горчаков. 2-е вид. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 584 с.
- Асемглу Д., Робінсон Дж. Вузкий коридор. Держави, суспільства і доля свободи. К., 2020. 520с.
- Бурдье П'єр, Вакан Лоїк. Рефлексивна соціологія. Частина II: Чиказький воркшоп / пер. з англ. Анастасії Рябчук. Київ: Медуза, 2015. 224 с.
- Бурдье П'єр. Практичний глузд. Київ: Український Центр духовної культури, 2003. 503 с.
- Вебер М. Господарство і суспільство / пер. з нім. М. Кушнір. К.: Всесвіт, 2013. 1112 с.
- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з англ. О. Погорілий. К.: Наш Формат, 2018. 216 с. ISBN 978-617-7552-28-3.
- Вінбер К. Трамп і епоха пост правди. Львів, 2019. 136 с.
- Габермас Ю. До легітимації через права людини. К., 1999. 254 с.
- Горюнова Є.. Популізм. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 600 с.
- Новакова О. В. Використання методології синергетики у дослідженні динаміки політичного розвитку. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 19'20. С.3-9

- Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студента: навч. посіб. / Я. Я. Чорненький, Н. В. Чорненька, С. Б. Рибак та ін. К.: ВД «Професіонал», 2006. 208 с.
- Палеха Ю. І. Основи науково-дослідної роботи: навч. посіб. Київ. 2013. 336 с.
- П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. К., 2003. 116 с.
- Політична наука: Методи досліджень: підручник / за ред. О. А. Габрієляна. К.: ВЦ «Академія», 2012. 320 с.
- Політична аналітика в державному управлінні: навч. посіб. / С. О. Телешун, Ю. Г. Кальниш, І. В. Рейтерович, О. Р. Титаренко. К.: НАДУ, 2012. 228 с.
- Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / пер. з фр. Є. Марічева. К.: Видавн. дім „Києво-Могилянська академія”, 2009. 287 с.

Допоміжна література

- Дем'яненко М. М. Популізм як політичний феномен і маніпулятивна технологія: Автореф. дис... канд. політ. наук за спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ, 2016. 23 с.
- Aizenberg, E., & Hanegraaff, M.(2020). Is politics under increasing corporate sway? A longitudinal study on the drivers of corporate access. *West European Politics*, 43(1), 181-202. <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1603849>
- Baderin Alice. From political self-deception to self-deception in political theory. *Ethics & Global Politics*, 2020 13:4, 26-37, DOI: 10.1080/16544951.2020.1837483; <https://doi.org/10.1080/16544951.2020.1837483>
- Cairney Paul, Geyer Robert: A Critical Discussion of Complexity Theory how does Complexity Thinking improve our Understanding of Politics and Policymaking? *Complexity, Governance & Networks*. 2017. Vol. 3, No2. p. 1-11 DOI: <http://dx.doi.org/10.20377/cgn-56>
- Cooke N. Fake news and alternative facts. Information literacy in posttruth era. Chicago, 2018. 58 p.
- Dean Rikki, Gagnon Jean-Paul, Asenbaum Hans What Is Democratic Theory? *Democratic Theory* Vol. 6, Issue 2, Winter 2019: v–x
- Kułakowska Małgorzata. Interpretive Theories in Political Science. *Teoria Polityki*. 2020. 4. P. 31–41 doi: 10.4467/25440845TP.19.014.11780
- Motos Carlos Rico Deliberation in parliaments: a review of the empirical, rhetorical and systemic approaches *Rev. Sociol. Polit.* 2019. V. 27, №. 72, e007, DOI 10.1590/1678-987319277207
- RIMA SAINI AND NEEMA BEGUM Demarcation and Definition: Explicating the Meaning and Scope of 'Decolonisation' in the Social and Political Sciences *The Political Quarterly*, Vol. 91, No. 1, January–March 2020
- Vromen, A. Debating Methods: Rediscovering Qualitative Approaches / D. Marsh, G. Stoker (eds.). *Theory and Methods in Political Science*. 2010. Basingstoke–New York: Palgrave Macmillan, pp. 249–266.
- Yanow, D., Schwartz-Shea, P. (eds.). Interpretation and Method: Empirical Research Methods and the Interpretive Turn. 2015. 2nd ed. London–New York: Routledge.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Президент України : офіційний сайт. URL: <http://www.president.gov.ua/>
2. Верховна Рада України : офіційний сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Кабінет Міністрів України : офіційний сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>
4. Урядовий кур'єр : офіційний сайт. URL: <http://www.ukurier.gov.ua/>

Інтернет-ресурси

<http://www.politik.org.ua>
<https://ipress.ua/politics/>
<https://www.pravda.com.ua/>
https://political-studies.com/wp-content/uploads/2017/11/Agora_19_20.pdf
<http://ipiend.gov.ua/>
<http://razumkov.org.ua/>

<https://niss.gov.ua/>
<http://web.gc.cuny.edu/jcp/index.htm>
Comparative Political Studies. URL: <http://www.sagepub.co.uk>
European Journal of Political Research. URL: <http://www.wkap.nl/prod/j/0304-4130>
The Journal of Politics, Texas University. URL: <http://www.utexas.edu/utpress/journals/jjop.html>
Journal of Democracy <https://www.journalofdemocracy.org/>
World Politics, Princeton University. URL: http://muse.jhu.edu/journals/world_politics/
Political Science, Stanford University. URL: <http://polisci.annualreviews.org/>
American Political Science Review, Michigan University. URL: <http://www.ssc.msu.edu/~apst/>
Democratisation. URL: <http://www.frankcass.com/jnls/index2.htm>
Дослідження стану свободи в світі («Дім свободи»). URL: <http://www.freedomhouse.org>
Дослідження громадської думки «Євробарометр» URL: <http://europa.eu.int/comm/dg10/epo/polls.html>
Порівняльна база даних 23 країн за період 1960-2004 рр. Інституту політичних наук Університету
Берну (Швейцарія) URL: http://www.ipw.unibe.ch/content/team/klaus_armingeon/comparative_political_data_sets/index_ger.html